

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук
ЛАБАЩУК Оксани Василівни,
 доцента кафедри теорії та методики української і світової літератури
 Тернопільського національного
 педагогічного університету
 ім. Володимира Гнатюка на дисертацію
Гінди Олени Миколаївни
*“ Поетична творчість української спільноти в Італії
 початку ХХІ століття в контексті фольклорної традиції:
 сюжетика, генологія, інтертекстуальність ”*,
 подану на здобуття наукового ступеня
 доктора філологічних наук зі спеціальності
 10.01.07 – фольклористика

Текст дисертації, який сьогодні розглядаємо, аби відповідно поцінувати, принципово не міг з'явитися з-під пера іншого дослідника, аніж Олена Миколаївна Гінда. Маючи природне чуття фольклориста і дослідницький потенціал науковця, отримавши можливість ознайомитися з творчістю українців, які проживають на Апеннінах, вона вперше в українській фольклористиці описала феномен віршованого наративу «про себе» української трудової імміграції в Італії.

Дисертантка поставила за мету дослідити поетичну творчість українських трудових мігрантів в Італії в контексті фольклорної традиції. Низка завдань, які ставить перед собою дослідниця, дозволяє усебічно розглянути заявлену проблему та дійти чітких аргументованих висновків, що демонструють не лише зв'язок творчості народних поетів із фольклорною поетикою та етнічним світоглядом, але й поставити питання про актуалізацію творчого начала в людині в умовах чужини чи за інших екстремальних обставин.

Проблема об'єкту дослідження фольклористики сьогодні чимраз набуває все більшої гостроти й актуальності. Тому питання фольклорного канону щоразу постає, як тільки но дослідник відступає від класичної

жанрової парадигми, намагаючись залучити до наукового обігу нові матеріали, які досі перебували поза увагою фольклористів. На жаль, доводиться констатувати, що фольклорний канон, створений на основі жанрів, що їх дослідники виділили ще в XIX столітті, й досі тяжіє над науковцями. Ось тому і доводиться перш ніж досліджувати будь-яке цікаве та самобутнє явище сучасної культури, спочатку доводити його приналежність до фольклору та право фольклориста обирати його за об'єкт власних наукових студій. Дозволю собі послатися тут на думку такого авторитетного польського фольклориста, як Дорота Симонідес, яка писала: «Образ фольклору, відтворений на підставі збірок XIX століття, є помилковим, тому що він швидше віддзеркалює уявлення тогочасних фольклористів про народну творчість, ніж автентичний народний репертуар»¹.

Окремо хочу відзначити джерельну базу дисертації. Робота Олени Миколаївни Гінди вводить до наукового обігу абсолютно новий матеріал. Це передусім публікації текстів українських заробітчан у італійському часописі «До Світла», антології творчості заробітчан, щоденники та рукописні зошити українських трудівників, аудіо- та відеозаписи зустрічей із теперішніми та колишніми трудовими мігрантами на різноманітних зібраннях, презентаціях, конференціях, прощах, матеріали фольклорного архіву. Такий підхід дав можливість дослідниці досягти ефекту своєрідного «занурення в традицію», що практично дорівнює польовій практиці включеного спостереження, а це, в свою чергу, дало дисертантці можливість перейнятися болями та переживаннями своїх авторок, тактовно та еластично провести науковий аналіз, уникнувши зверхності, максималізму чи категоричності.

¹ Simonides D. Opowiadania ludowe / Dorota Simonides, Janina Hajduk-Nijakowska // Folklor Górnego Śląska / pod. red. Doroty Simonides. —Katowice, 1989. — S. 337.

Методи, використані у роботі, є органічними для фольклористичного дослідження, що має справу з виявами людської творчості, які розглядаються у культурному та соціальному контекстах. Це поєднання загальнонаукових підходів із філологічними, антропологічними, культурологічними, соціологічними, психологічними прийомами та дослідницькими стратегіями.

Дисертантка запропонувала нам *оптимальну* структуру своєї праці, п'ять розділів і дев'ятнадцять підрозділів якої (при різній їх поняттєво-термінологічній субординації) увиразнюють і презентують аналітично-аксіологічну основу завершеної роботи, а також повністю втілюють поставлені у дисертації завдання. Подана до захисту дисертація як самостійне і завершене дослідження відзначається не лише безумовним новаторством стосовно об'єкту дослідження, але й логічністю викладу та змістовою цілісністю, вагомістю та аргументованістю висновків.

З приємністю відзначу обізнаність Олени Миколаївни з джерелами та її глибоку дослідницьку ерудицію. Добре знання фахової літератури дисертантка органічно поєднує із розумінням природи фольклорної традиції. Виходячи з інтердисциплінарної природи досліджуваного явища, авторка належним чином сформуvalа історіографічну та методологічну парадигми роботи. Результатом такого підходу стало те, що науковий доробок О. М. Гінди може бути цікавим не лише фольклористам, але й психологам, соціологам, антропологам, історикам, адже це одна з тих робіт, які не замикаються у вузьких межах певної наукової дисципліни, а шукаючи відповіді на поставлені запитання, прагнуть використати напрацювання суміжних гуманітарних дисциплін, розширюючи таким чином межі нашого знання про світ.

Мені глибоко імпонує розуміння поняття «фольклор», якого дисертантка дотримується у своїй роботі. Опубліковані на сторінках українського самвидаву в Італії поетичні твори та розповіді трудових мігрантів цілком підпадають під концепцію *вторинної усності* Вальтера Джексона Онга, коли опубліковані твори видаються усними за структурними

та прагматичними характеристиками. Адже ці тексти, як і раніше, слугують для трансляції неформального знання, формування самоідентифікації особистості, насаджують цінності та правила поведінки групи, є своєрідним способом вияву стереотипного світогляду. О. М. Гінда, як це прийнято у світовій фольклористиці після робіт постструктуралістів П. Бурдьє, М. Фуко, У. Еко, розуміє процес постання фольклору передусім як відображення «спільного пережитого» (с. 29).

Постання фольклорного артефакту – поетичні тексти української трудової спільноти – дослідниця розглядає у нерозривному зв'язку з історичними контекстами кінця ХХ – початку ХХІ століття, вирізняючи соціальні та історичні умови, що вплинули на формування української громади в сучасній Італії, соціальні інститути, що не лише гуртують українців на Апеннінах, але й впливають на міжнародний імідж нашої держави, мас-медійні засоби, що допомагають українцям консолідуватися, перебуваючи на чужині. Таким чином мистецька «дійсність» поетичного нарративу про себе обростає соціальним і побутовим контекстом реальної дійсності.

Для будь-якого фольклориста, що ставить перед собою завдання безпосереднього аналізу фольклорного тексту, постає питання методики та одиниць аналізу. О. М. Гінда, вибираючи поняттєво-термінологічний апарат, пропонує користуватися терміном «сюжетно-мотивна парадигма». Значна частина тексту дисертації присвячена детальному аналізу мотивів заробітчанської поезії трудівників Італії у порівнянні з мотивами емігрантських пісень, які виникли на початку ХХ століття. Саме такий ракурс видається найдоцільнішим, адже він дозволяє показати природне буття фольклорного матеріалу. Найбільш вдалим, на мій погляд, є матеріали, які підкреслюють сприйняття трудовими мігрантами Італії як чужого простору, а також демонструють способи освоєння цього простору за допомогою фольклорних засобів.

Долучимо цікаві міркування на цю тему Софії Йосипівни Грици: «Фольклор не мислить родами, жанрами, як значно пізніша за нього літературна культура. Він мислить субстанційними міфологемами, формулами, спроектованими на конкретну ситуацію. Цей спосіб мислення йде від інтуїтивного схоплення цілісності, від первісного синкретизму, який тотожний буттєвому досвіду самого життя»². Однак, оскільки об'єкт дисертаційного дослідження – тексти, що виявляють типологічні риси як фольклорної, так і літературної творчості, то Олена Миколаївна цілком слушно вважає за доцільне розглянути як генологічну природу цих текстів, так і дослідити їх жанрову самобутність. Теоретичні положення та авторські узагальнення рясно проілюстровані прикладами.

Урізноманітнює та увиразнює зміст дисертації спостереження над іншими жанрами заробітчанської творчості: бувальщинами, посланнями, віршами з коломийковими ознаками. Найперспективнішим я вважаю подальші дослідження прозових наративів заробітчан, які є частиною автобіографічного наративу, що відображають цікавий досвід людини, яка освоює «чужий світ». Сподіваюсь, що цей напрямок знайде своє відображення як у подальших студіях Олени Миколаївни, так і у дослідженнях її учнів.

О. М. Гінда переконливо доводить, що інтертекстуальність – засаднича риса заробітчанської поезії. Це виявляється на рівні заголовків, діалогізму віршів, специфіки функціонування у тексті «чужого слова». Найвиразніше інтертекстуальність репрезентують заголовки емігрантських віршів. Ці спостереження авторки ще раз підкреслюють фольклорну природу досліджуваного матеріалу, адже у фольклорі усе є інтертекстуальним, усе є прецедентним текстом, а індивідуально-авторське постає лише на засадах творення в межах традиції. Щодо функціонування італійської лексики у

² Грица С.Й. Фольклор у просторі та часі. – Тернопіль: СМП «Астон», 2000. –

поезії українських трудових мігрантів, яка почасти робить її не зрозумілою для «не втаємничених», то тут маємо справу з регіональністю, навіть певною езотеричністю фольклорної традиції, коли творцями і реципієнтами почасти виявляються лише люди, які мають спільно пережитий досвід.

Своє «похвальне слово» мушу «урізноманітнити» фіксацією недоглядів, які, на жаль, допустила й Олена Миколаївна.

У роботі авторка послуговується традиційною для фольклористики термінологією: сюжет-мотив, навіть використовує власний термін сюжетно-мотивна парадигма (СМП), однак у п. 3.3.5. з'являється термін «концепт» («Концепт «мати» в емігрантських піснях і заробітчанських віршах родинної проблематики»). Цей термін, що зародився в надрах дискурсивної лінгвістики, також може бути використаний при фольклористичному аналізі, однак поєднання у одній роботі цих двох різних підходів і терміносистем, на мій погляд, не виправданий.

Справедливо критикуючи наукову концепцію філологічної фольклористики у п. 1.3 Олені Миколаївні варто було б підкреслити «колоніальну складову» цієї концепції, маю на увазі те, що ідея вивчення «фольклору як мистецтва слова» доволі агресивно насаджувалася в радянські часи російським фольклористом В. П. Анікіним.

Грунтовнішого дослідження потребує зв'язок між поетикою заробітчанської авторської поезії та заробітчанського фольклору зламу XIX–XX століть. Суголосність поетичної візії світу трудових мігрантів з України XIX–XX та XXI віків повинен бути доведений або ж заперечений.

Приємно вражає величезна кількість опрацьованих джерел: 674 позиції, однак дивує, що така ґрунтовна робота, яка базується на вивченні творчості іммігрантів, налічує лише 9 бібліографічних позицій іноземними мовами. Думаю, на часі опрацювання італомовного наукового доробку, що стосується культурного та соціального життя українців на Апеннінах.

У тексті дисертації знаходимо також окремі стилістичні неточності:
с. 38 «від адресата до адресата» (потрібно: від адресанта до адресата);

с. 57 «На запит «діаспора» інтернет-ресурси «відгукуються» понад мільйоном покликань»; «появу чисельних новітніх діаспор як неминучу складову розвитку людства»;

с. 193 «безконечної любові до рідної матері та рідної землі»;

с. 223 «рефрен «о, ностальгія» в цьому контексті поступово здобуває переогласування»;

с. 370 «інтертекстуальним явище» (потрібно: інтертекстуальним явищем).

Хочеться побажати Олені Миколаївні у подальших студіях більше уваги приділяти прагматиці фольклорних текстів, адже саме прагматика, яка є відношенням знаку культури до його виконавця чи реципієнта, визначає, чому той чи інший твір покликаний до життя, яку роль він відіграє у житті носіїв фольклорної традиції, тай у суспільстві загалом.

На закінчення з приємністю констатую, що Гінда О.М. написала грамотну, оригінальну працю, зміст якої достатньо повно відбито в публікаціях і авторефераті.

Підсумовуючи сказане, зазначу, що майбутнє української фольклористики визначатиметься тим, чи будуть у ній з'являтися роботи, які за своєю новизною, широтою охоплення проблематики, сміливістю думки будуть схожі на докторську дисертацію Олени Миколаївни Гінди. Структура дисертації, методологічний підхід, запропонований авторкою, характер опрацьованих матеріалів цілком відповідають вимогам, які висуваються до докторської дисертації. Науковий доробок Олени Миколаївни ще раз засвідчує: турботи про «смерть фольклору» є дещо передчасними, він невмирущий, як невмирущою є українська культура.

Окремі наші зауваження та пропозиції лише свідчать про новизну й оригінальність цієї праці, абсолютно не применшуючи наукової ваги дисертаційної роботи О. М. Гінди «Поетична творчість української спільноти в

Італії початку ХХІ століття в контексті фольклорної традиції: сюжетика, генологія, інтертекстуальність», яка своїм змістом і оформленням відповідає сучасним вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України щодо докторських дисертацій.

Це дає підставу стверджувати, що авторка цієї праці **Олена Миколаївна Гінда** заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальністю 10.01.07– фольклористика.

20 травня 2016 р.

Доктор філологічних наук,
доцент кафедри теорії та методики
української і світової літератури
Тернопільського національного
педагогічного університету
ім. Володимира Гнатюка

О. В. Лабащук

Підпис *О. В. Лабащук*
свідчую:
Начальник відділу кадрів